

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук,
професора кафедри спеціальної освіти
Миколаївського національного університету

Супруна Миколи Олексійовича

на дисертаційне дослідження

Клочкової Юлії Володимирівни

«Індивідуалізація освітнього процесу здобувачів вищої освіти з особливими потребами», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Актуальність теми дисертаційної роботи, її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Актуальність теми. Актуальність індивідуалізації вищої освіти зростає внаслідок численних соціокультурних та технологічних змін у суспільстві. Зростання різноманітності студентського контингенту, урахування особливостей кожного здобувача освіти та розпізнавання індивідуальних потреб і можливостей стали важливою складовою модернізації освітнього процесу. Сьогодні заклади вищої освіти знаходяться на етапі адаптації до цього нового контексту, де підвищення якості освіти вимагає врахування унікальних особистісних особливостей кожного студента.

За допомогою індивідуалізації вищої освіти виявляється можливим досягти ефективнішого використання потенціалу студентів, що сприяє їх академічному успіху та особистісному розвитку. Зокрема, індивідуалізація дає змогу пристосовувати зміст навчання, методики та оцінювання до індивідуальних потреб і можливостей студентів, сприяючи їхній адаптації до вимог сучасного суспільства та ринку праці.

Ознайомлення з результатами проведеного здобувачкою всебічного аналізу наукової літератури з проблематики індивідуалізації освітнього процесу закладів вищої освіти дає підстави для виокремлення нею суперечностей, зокрема між: різним рівнем знань, розвиненості навичок та особливостей навчального стилю здобувачів освіти та розкриттям потенціалу кожного шляхом індивідуалізації освітнього процесу; змінами потреб суспільства під час війни у навчанні з наявними організаційними умовами, які забезпечуються закладами вищої освіти; недостатнім рівнем знань фахівців закладів освіти для роботи зі здобувачами з особливими потребами та необхідністю забезпечити високий якісний рівень індивідуалізації освітнього процесу; втіленням принципу інклюзивності на загальнодержавному рівні та

недостатнім забезпеченням врахування особливостей розвитку кожного здобувача освіти.

Дослідження виконано згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка та комплексної тематики відділу логопедії.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження, їх значення для науки й практики

Зміст дисертації є логічним та узгодженим з метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження, що сприяло розкриттю авторської позиції та вперше додати науково обґрунтувати теоретичний концепт дослідження індивідуалізації освітнього процесу як чинник підвищення рівня отримання якісної освіти в умовах навчання з позицій принципу інклюзивності для здобувачів вищої освіти з особливими потребами; теоретично обґрунтувати і визначити зміст індивідуалізації освітнього процесу, виокремити її структурні компоненти (психологічний, навчальний, студентський, матеріально-технічний); визначити особливості, виявити труднощі підвищення рівня індивідуалізації освітнього процесу здобувачів вищої освіти з особливими потребами та встановити їхні причини; науково обґрунтувати і визначити організаційно-методичні умови індивідуалізації освітнього процесу здобувачів вищої освіти з особливими потребами; створити науково обґрунтовану концептуально-структурну модель індивідуалізації освітнього процесу здобувачів вищої освіти з особливими потребами; уточнити та доповнити поняття, що характеризують теоретико-методологічні аспекти індивідуалізації освітнього процесу закладів вищої освіти (інклюзія, індивідуалізація, освітній процес); поняття, що окреслюють методичні аспекти підвищення рівня індивідуалізації освітнього процесу (компоненти індивідуалізації, тренінг).

Ступінь обґрунтованості використаних методів, результатів і положень дисертації

Відзначимо, що доступно обґрунтованість наукових положень та висновків роботи забезпечено використанням комплексу методів дослідження: теоретичних, емпіричних, математично-статистичних.

Обґрунтованість одержаних результатів забезпечується методологічними основами дослідження, системним аналізом значного обсягу теоретичного та емпіричного матеріалу з теми дослідження, відповідністю методів дослідження його меті і завданням, впровадженням

результатів дослідження в освітній процес, позитивними результатами педагогічного експерименту.

Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертаційній роботі, притаманні повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості та достовірності. Педагогічний експеримент проведений на належному рівні, а його результати дали змогу дисертантці досягнути мети та підтвердити ефективність розробленої методики підвищення рівня індивідуалізації освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Зміст та основні положення дисертаційної роботи свідчать про її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в роботі, відрізняються чіткою логікою викладу матеріалу. Найважливіші результати дослідження репрезентовано у висновках дисертації, які відповідають сформульованим у роботі завданням. Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого виду робіт. Зміст авторських наукових праць доповнює основні положення дисертації.

У вступі обґрунтовано актуальність теми виконаної роботи, визначено мету та основні завдання дослідження, сформульовано наукову новизну і практичну цінність одержаних результатів, вказано дані про апробацію основних положень дисертації. У першому розділі здійснено аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел з проблеми дослідження, вивчено точки зору науковців щодо еволюції освітнього процесу в установах вищої освіти в Україні, на підставі чого визначено ключові фактори, які впливають на цей процес. Серед них враховано вікові особливості, впровадження студентоцентрованого підходу, готовність випускників до майбутньої професійної діяльності на базі компетентнісного підходу. Визначено концептуальне підґрунтя дослідження: об'єктивістський, релятивістський, компетентнісний та особисто-орієнтований (індивідуальний) підходи. Охарактеризовано основні їхні особливості. Встановлено важливість наявності у закладах вищої освіти психолого-педагогічного супроводу з метою попередження проблем та труднощів, що можуть виникати у здобувача освіти з особливими потребами під час навчання, а також інтернет-підтримки.

У другому розділі дослідження обґрунтовано методику проведення констатувального етапу дослідження, в основу чого покладено необхідність створення адаптаційного освітнього середовища для здобувачів освіти в умовах інклюзії, підвищення кваліфікації викладачів, створення сприятливого

психологічного клімату під час навчання. Створено алгоритм організації дослідження, який передбачав 3 етапи: дослідження актуальності використання індивідуального підходу в організації освітнього процесу, вивчення труднощів освітнього процесу, вивчення причин труднощів. Експериментально визначено особливості застосування підходів до структурування освітнього процесу на двох рівнях організації дослідницької діяльності. Провідний рівень передбачав розуміння учасниками експерименту мети опитування, яка полягала в визначенні актуальності використання вказаних підходів. Фоновий рівень, у свою чергу, не передбачав прямого сприймання та усвідомлення цієї мети.

Третій розділ присвячено впровадженню методики підвищення рівня індивідуалізації освітнього процесу. Використання описаної методики освітнього процесу спричинило підвищення рівня індивідуалізації за трьома основними критеріями: навчальним, психологічним і студентським. Означене покращення сприяло підвищенню професійної компетентності викладачів у роботі зі здобувачами освіти з особливими потребами та полегшило адаптацію та прийняття таких студентів у колектив.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях

Результати та основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 13 публікаціях, серед них: 4 статті у наукових фахових виданнях України, що включено до міжнародних наукометричних баз; 9 публікацій апробаційного характеру: 7 тез; 2 статті.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. На нашу думку, дослідниці доцільно було би ширше використати сучасний досвід зарубіжних країн у розв'язанні дослідницької проблеми.
2. Доцільно було би детальніше представити результати констатувального та формувального етапів експерименту, зокрема висвітлити механізм отримання узагальнених даних вимірювання за кожним критерієм у вигляді таблиці.

3. У висновках недостатньо розкриті подальші перспективи дослідження.
4. Визначаючи організаційно-методичні умови підвищення рівня індивідуалізації, автору слід було би ґрунтовніше розкрити особливості їх реалізації через зазначену академічну структуру індивідуалізації.

Висловлені зауваження та побажання не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, зауваження спрямовані на вдосконалення дисертаційної роботи і суттєво не впливають на загальний рівень виконаного дослідження.

Загальний висновок

З огляду на актуальність дослідження, зміст і цінність напрацьованих результатів, важливість і новизну теоретичних та практичних висновків, можна вважати, що дисертаційна робота Ключкової Юлії Володимирівни на тему «Індивідуалізація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими потребами» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення та відповідає вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами і доповненнями: від 03 квітня 2019 року №283; від 12 січня 2022 р. №44; від 19 травня 2023 р. №502), а її автор – Ключкова Юлія Володимирівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри спеціальної освіти
Миколаївського національного університету

Микола СУПРУН